

Roma tanulók iskolai teljesítményének pedagógiai-antropológiai vizsgálata

Tóth Norbert

Debreceni Egyetem GYGYK Társadalomtudományi Tanszék

A kutatás témája

A kutatás témája abból az alapkoncepcióból indul ki, miszerint a cigány/roma tanulók iskolai előrehaladása kevésbé sikeres, mint a nem cigány társaiké. Vizsgálódásunk szempontjából a sikerességen azt értjük, hogy a cigány/roma tanulók esetében az iskolai lemorzsolódás nagyobb arányú, mint a nem roma tanulók körében, ugyanis még mindig jelenség, hogy nem minden cigány/roma tanuló végzi el az általános iskolát. Esetünkben lemorzsolódás alatt értjük az osztályismétlést, az átlagtól jóval gyengébb iskolai teljesítményt.

Mindemellett a cigány/roma gyerekek esetében a leginkább szignifikáns a devianciamutató, ugyanis a sajátos nevelésű idényű tanulók, s a logopédiai gondozásra szorulóak aránya is sokkal magasabb, mint a többségi társadalom gyerekei körében. Vizsgálódásunk fókuszában tehát egy aktuális, gyakorlatértékű társadalmi kérdés áll, részben ez adja a kutatási téma relevanciáját.

Magyarországon a cigány/roma tanulók iskolai teljesítményének pedagógiai-antropológiai szemléletű vizsgálata még nem nyert igazi teret a tudományos diskurzusban. Az ilyen típusú kutatás aktualitását, azonban nemcsak újszerűsége támasztja alá, hanem az a tény is, hogy a magyar oktatáspolitiká, s tágabb értelemben, a társadalompolitika is abba az irányba mozdult el, hogy az egyes problémák megoldási javaslatait a globalitás helyett, a lokalitás szintjén kell kezelni.

A fentebbi koncepció gyakorlati megvalósítására kapott megbízást Vecsei Miklós, akinek legfőbb feladata, hogy olyan településeket kutasson fel, ahol magas a cigány/roma népesség aránya, s az egyes lokális közösségek sajátosságait figyelembe véve, olyan komplex beavatkozásokra tegyen javaslatot, amelyek az adott település helyzetére több aspektusból is reflektálnak.

A téma tudomány-rendszertani helye

A téma tudomány-rendszertani helyét tekintve, egyrészt nevelésszociológiai kutatásról beszélünk, hiszen választ keresünk arra, hogy mi történik az iskolában, igazi tudásátadás, mobilitás, szocializációs folyamat zajlik e, és ha igen, akkor milyen módon, illetve miképp működik a család és a társadalom közé bekapcsolt intézmény.

Másrészt, mivel kutatásunkat a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található, három településen végezzük, elsősorban terepkutatásra támaszkodva, ezért antropológiai, pedagógiai-antropológiai kutatásról beszélünk. Az antropológiai munka alapvetően abban különbözik a szociológiaiától, hogy rendszerint kis közösségekben kutat, ahol nincsenek olyan nagy társadalmi és kulturális különbségek, mint a szociológia által kutatott összetett társadalmakban (Kisdi, 2012).

A pedagógiai-antropológia, amely az antropológia tudománynak egy részterülete, szintén a fentebbi gondolatmenettel korrelál. A pedagógiai-antropológia ugyanis, elsősorban lokális közösségekkel foglalkozik, hiszen alapkoncepciója szerint, nem lehetséges olyan általános érvényű megoldási javaslatokat generálni, amelyek minden közösség esetében érvényesek lehetnek. Ennek legfőbb oka, hogy az egyes közösségekben a társadalmi mechanizmusok szituatívak, így a megoldási kísérletnek is szituatívnak kell lennie (George, 2000).

A lokális szinterek tudományos vizsgálatát azért is szükséges fókuszba állítani, mert a tipizálható élethelyzetek hozzásegítenek ahhoz, hogy tipizálható megoldási javaslatokat fogalmazzunk meg (pl. bezáródott települések, oláh cigányok által lakott települések stb.).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
Ibrány
Tiszabercel
Nagyhalász

A kutatásunk szempontjából ez azért fontos, mert a kutatásunk helyszíneit is úgy választottuk ki, hogy a tipizálás lehetőségei és feltételei biztosítottak legyenek. Ennek fényében kiválasztottunk egy nagyvárosi környezetet (Ibrány), ahol ugyan gettóosodó városrészeket találunk, de a szolgáltatások az emberek számára jobban hozzáférhetőek, s biztosított az integrált iskolai környezet. Emellett Ibrány szomszédságában található, két kisebb település képezi kutatásunk színterét (Tiszabercel és Nagyhalász), amelyek bezáródottabb településeknek tekinthetők, de van saját iskolájuk, ahol a szegregáció jelensége is felfedezhető. Nyilvánvaló, hogy a nagyvárosi környezet és a falusi élet szituatív miliője más-más koncepciók megfogalmazását indokolja.

A kutatási probléma bemutatása

A kutatás során arra keressük a választ, hogy a vizsgált településeken élő cigány/roma származású közösség gyermekeinek iskolai előrehaladása miért gyengébb nem roma társaikhoz képest.

Vizsgáljuk azt, hogy a cigány/roma családok szociokulturális körülményei és gyermekeik iskolai előrehaladása között milyen összefüggések detektálhatóak. Milyen hatást gyakorol a roma származású szülők iskolai végzettsége és a tanulással kapcsolatban kialakult véleményük gyerekeik iskolai teljesítményére? A vizsgált települések oktatási intézményei milyen szerepet töltenek be a társadalmi mobilitás elősegítéséhez?

A kutatás módszertana

A kutatás módszertani apparátusát tekintve, kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerekre egyaránt támaszkodunk. Egyrészt, mivel három település cigány/roma közösségét vizsgáljuk, a kvalitatív módszerek (megfigyelés, interjú), biztosítják a lehetődget, hogy mélyebb ismeretekhez jussunk, hiszen viszonylag kis létszámú mintán történik az adatfelvétel. Emellett a kvalitatív kutatási módszerek segítenek abban, hogy a különböző viselkedésformák, magatartásbeli sajátosságok mozgatórugóit feltárjuk.

A kvantitatív kutatás módszereivel legfőképpen az oktatási intézményekben élünk, elsősorban kérdőívek alkalmazásával és statisztikai adatok elemzésével.

A kutatási minta

A kutatás során abból az alapkoncepcióból indultunk ki, mely szerint a nevelés egy folyamat és egy interperszonális tevékenység (José, 2008). Ebből az aspektusból igyekeztünk elemezni mind az iskolán kívüli, mind az azon belüli társadalmi kapcsolatokat. Igyekeztünk felfedezni, hogyan viszonyulnak maguk a cigányok az oktatási rendszerhez, illetve milyen elvárásokat támasztanak az iskolával szemben.

Ennek értelmében, arra törekedtünk, hogy megismerjük a tanárok különböző, a cigány gyerekek iskoláztatásához kapcsolódó nézőpontjait, csakúgy, mint a nem cigány családok különféle hozzáállását a kérdéskörhöz.

Mindemellett, ha a nevelést a társadalmi interakció keretén belül jelenségként értelmezzük, akkor három egységet kell elemeznünk. Az iskolán kívül, górcső alá kell venni a diákok szociokulturális háttérét, illetve magát a helységet, ahol a csoportok közötti szociális interakció zajlik. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a vizsgált településeken élő cigány gyerekek életét és iskoláztatását, csak akkor tudjuk igazán megérteni, ha megvizsgáljuk azt a földrajzi és társadalmi közeget, amiben élnek.

Hátrányos helyzet és a kulturális hovatartozás

Magyarországon még a mai napig jellemző tendencia, hogy a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű státusszal rendelkező társadalmi csoportokat a cigányokkal azonosítják. Bizonyos kontextusban, a cigány és a hátrányos helyzet egymás szinonimájaként funkcionál (Varga, 2012). Nem nehéz azonban belátnunk, hogy két külön fogalomról beszélünk, hisz cáfolnunk kell azt a vélekedést, miszerint az számít szociálisan hátrányos helyzetűnek, aki egyúttal valamelyik cigány csoport tagja.

Kutatásunkban nem azonosítjuk a hátrányos helyzet fogalmát a cigány tanulókkal.

Hátrányos helyzet

Nemzetiségi kultúra

Interszekcionalitás

A kutatás eredményei

• A kutatás eredményei választ adnak arra, hogy a vizsgálatunk tárgyát képező településeken élő cigány/roma származású közösség gyermekeinek iskolai előrehaladása miért gyengébb, mint nem roma társaiké. Információkat kapunk arra vonatkozóan, hogy a gyerekek iskolai előrehaladása és a családok szociokulturális körülményei között milyen összefüggés van, s az oktatási intézmények milyen szerepet töltenek be a társadalmi mobilitás elősegítésében.

• A kvalitatív és kvantitatív kutatás eredményeinek elemzése alapján megtudjuk, hogy a lokális hagyománykészlet inkább hátrány a vizsgált közösségekben vagy a sikeres integráció szempontjából alkalmas tudástőke.

Ennek következtében, ellenőrizni tudjuk azt a feltételezésünket, miszerint az iskolai előrehaladás és a társadalmi mobilitás perspektívájából, a roma kultúra hagyományos értékei nem korrelálnak a középosztálybeli értékeket preferáló többségi társadalom értékeivel.